

ЗАГАЛЬНИЙ СТАН РЕГІОНАЛЬНОЇ БАНКІВСЬКОЇ СИСТЕМИ ЛУГАНСЬКОЇ ОБЛАСТІ

Досліджено основні характеристики стану регіональної банківської системи Луганської області, визначено її вплив на економіку регіону, масштаби присутності та пріоритети діяльності банківських установ, її відповідність потребам відтворювального процесу в регіоні.

Ключові слова: регіональна банківська система, аналіз стану регіональної банківської системи, насиченість банківськими кредитами, Луганська область.

На сьогоднішній час комерційні банки зорієнтовані на максимізацію прибутку і, не дивлячись на те, що регіональна банківська система об'єктивно зацікавлена в розвитку й ефективному функціонуванні капіталу підприємств-виробників валового регіонального продукту, ця тенденція переважає над стимулюванням макроекономічних процесів у регіоні. Регіональні органи самоврядування, яким належить провідна роль в організації відтворювального процесу в регіоні, можуть вирішити цю проблему шляхом використання інструментів впливу на регіональну банківську систему. Щоб визначити можливості такого впливу задля підвищення ефективності реалізації довгострокових програм розвитку регіону, прийняття раціональних і своєчасних управлінських рішень, регіональні органи самоврядування потребують детального аналізу регіональної банківської системи.

Проблемам дослідження регіональних аспектів діяльності банківської системи України присвячено праці багатьох українських вчених, серед яких слід відзначити І. Г. Брітченка [1], О. П. Павлишина [2], М. П. Могильницьку [3], Н. І. Корецьку [4].

Мета статті полягає в дослідженні основних характеристик стану регіональної банківської системи Луганської області, її впливу на економіку регіону, визначенні масштабів присутності та пріоритетів діяльності її установ, відповідності потребам відтворювального процесу в регіоні. Проведений аналіз необхідний для визначення можливості впливу органів регіонального самоврядування на розвиток реального сектора регіону через інструменти дії на регіональну банківську систему.

Особливості адміністративно-територіального устрою України, як унітарної країни, та інституційні умови розвитку держави спричинюють потужну залежність стану регіону, його економіки, фінансів та

інших сфер від тенденцій розвитку, що визначаються урядом і державними органами влади. Тому неможливо розглядати взаємозалежність економічної та банківської систем регіону окремо від загальноукраїнських тенденцій. Як визначають дослідники, спрямованість економіки України в останні роки на експорт сировинних напівфабрикатів хімічної, металургійної, машинобудівної галузей і сільського господарства (масштаби якого залежать від стану світових ринків), низький рівень продуктивності підприємств, що орієнтовані на внутрішній ринок, характеристики інвестиційного клімату України взагалі, поширення масштабів присутності іноземних банків зумовлюють основні напрями розвитку банківської системи України [5].

Найперспективнішими для банків в умовах девальвації національної валюти є підприємства, що мають валютні надходження. Експортоорієнтовані підприємства забезпечують приток депозитів на валютні банківські рахунки, вони є більш привабливими для надання банківських кредитів (банківський капітал переважним чином спрямовується в ті сфери, де рентабельність вища), від їх розвитку залежать обсяги кредитного портфелю банків і, частково, процентні ставки за кредитами для підприємств, що орієнтовані на внутрішній ринок, і, відповідно, рівень взаємодії банківської сфери та реальної економіки. Що стосується Луганської області, її найбільш потужними експортоорієнтованими підприємствами переважним чином керують іноREGIONALNІ й іноземні компанії, тож і обслуговуються ці підприємства та їх трудові колективи відповідними крупними банками. Самостійність регіональної банківської системи Луганської області на низькому рівні, в регіоні зареєстровано лише два банки, що відносяться до четвертої групи за рейтингом НБУ [6].

© Т. В. Макарова, 2012

Недостатній рівень виробництва товарів для внутрішнього ринку в умовах експансії іноземних банків стимулює зростання попиту на імпортні товари (як споживчі товари, так і будівельні, оздоблювальні матеріали, тощо), тобто банки, у тому числі українські, кредитують не вітчизняну економіку, а імпорт. Це може мати негативні наслідки для економіки взагалі: поширення споживання, по-перше, звужує обсяги заощаджень, які можуть бути використані як інвестиційні ресурси для вітчизняних підприємств; по-друге, зниження обмежень на придбання кредиту підвищує рівень валютного ризику та ризику неповернення кредитів. Поширення присутності іноземного капіталу зумовлює й інші проблеми: міжбанківські кредити іноземних банків приваблюють вітчизняні банки завдяки своїй дешевизні та великим обсягам, які забезпечуються материнськими структурами. Але їх невпорядковане використання спричиняє додаткові ризики незбалансованої ліквідності та процентні ризики: вітчизняні банки використовують міжбанківські ресурси (які є за своєю природою короткостроковими) на фінансування більш довгострокових кредитів. Крім того, на регіональному рівні потужний вплив зарубіжних банків сприяє скороченню мережі філій вітчизняних банків і обмеженню їх можливостей (це зумовлено перейманням стилю банківського управління), що унеможливує співпрацю регіональних органів самоврядування з комерційними банками у справі реалізації актуальних регіональних програм. Майже половина активів регіональної банківської системи Луганської області (48,2 % у 2010 р.) належить банкам з іноземним капіталом [7].

Згідно з рейтинговою оцінкою рівня розвитку регіонів інвестиційний рейтинг Луганської області зростає (з 13 місця у 2008 р. до 11 у 2010 р. [8]), але все ж таки інвестиційна середа Луганської області має середні в Україні показники розвитку й характеризується досить великими ризиками, що зумовлює невисоку привабливість регіону для комерційних банків. Темпи росту реальної заробітної плати, що зменшуються, стабільно високий рівень працездатних, велика частка населення пенсійного віку, обсяги виробництва, що скорочуються (рис. 1), від'ємна рентабельність і велика кількість збиткових підприємств звужують клієнтську базу для банків, обмежують їх присутність у регіоні [9].

Крім того, як свідчать статистичні дані, у Луганській області високий рівень корупції та низький рівень можливості залучення депозитів регіональних і місцевих органів державного управління [6]. Відповідно до особливостей економічного розвитку Луганської області за рівнем територіальної концентрації активів банківської системи (обсягом активів банківських установ, розташованих в області) вона

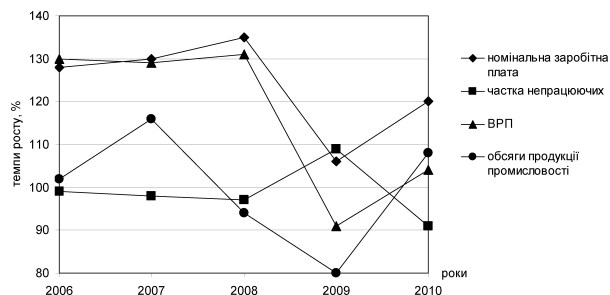

Рис. 1. Темпи росту показників інвестиційного клімату регіону [9]

належить до групи регіонів з незначною концентрацією: в області розміщено 1,4 % активів банківської системи України [7]. Низький рівень концентрації банківських активів в Луганській області спричинює, у свою чергу, слабкий вплив регіональної банківської системи на економіку регіону. Головним показником потужності РБС і значимості банків для економіки області є показник впливу РБС на економічний розвиток регіону (відношення сумарних активів РБС до валового регіонального продукту). Для Луганської області у 2010 р. цей показник становив 31,02 % (граничний розмір показника для України встановлено на рівні 45–50 %). Відношення активів місцевих банків до ВВП склало лише 1,38 % [7, 9, 10]. Інший важливий показник — співвідношення кредитів, наданих реальному сектору економіки, і ВВП — у 2010 р. становив 13,67 % (граничний розмір — 20 %, загалом в Україні у відповідний період — 50,53 %) [6, 9, 10]. Його значення свідчить про низький рівень насиченості економіки регіону кредитними ресурсами і слабкий вплив банків на формування грошових потоків і економічний розвиток.

Дослідження обсягів кредитів за видами вказує на те, що кредитування переважним чином розвивалося шляхом поширення споживчих кредитів населенню та поточних кредитів підприємствам на середньостроковий період.

Прослідкуємо відповідність рівня розвитку РБС соціально-економічному стану регіону за наступними напрямками: забезпечення процесів інвестування, споживання, заощадження.

Зіставляючи вартість основних засобів регіону, їх ступінь зносу, бачимо, що грошова сума, яка необхідна для їх оновлення в 4,7 рази більша, ніж активи усієї регіональної банківської системи. Загальний показник по Україні на цю дату був у два з половиною рази нижчий і дорівнював 1,81 [6, 9, 10]. Підприємства та організації здійснюють інвестиції переважно за власний рахунок, частка кредитів банків у капітальних інвестиціях зменшується з 2005 р. (тоді вона становила 19,8 %), у 2010 р. вона становила 9,8 %; частка банків в інвестиціях в основний капі-

тал, відповідно, становила 22,7 і 10,5 % [9]. Частка банківських кредитів, що спрямовуються в інвестиційну діяльність реального сектора, у загальній сумі кредитів реального сектора у 2010 р. становила 18,6 %. Загальний показник по Україні — 14,3 %. Частка кредитів реальному сектору на придбання, будівництво та реконструкцію нерухомості зменшилася до 1,85 % (показник по Україні — 2,72 %) [6].

Суми фінансових ресурсів, які необхідні для оновлення основних засобів, у десятки та сотні разів перебільшують інвестиційні кредити, надані економіці області (табл. 1). Найбільш задоволені кредитними ресурсами галузі будівництва та торгівлі, найгірший стан у наступних галузях: транспорт, охорона здоров'я, сільське господарство.

Таблиця 1. Співвідношення необхідного для оновлення основних засобів обсягу фінансових ресурсів та інвестиційних кредитів, наданих банками за видами економічної діяльності [6, 9]

Види економічної діяльності	Роки				
	2005	2006	2007	2008	2009
Сільське господарство, охота, лісове господарство	610,55	498,65	466,7	369,9	497,4
Добувна промисловість	63,65	89,35	52,15	54,55	107,3
Переробна промисловість	58,2	50,35	33,6	30,55	45,25
Виробництво і розподіл електроенергії, газу і води	429,9	137,3	142,45	268,7	306,1
Будівництво	61,25	32,8	10,8	6,6	9,1
Торгівля; ремонт автомобілів, побутових виробів і предметів особистого вжитку	3,45	3,4	2,65	2,9	2,95
Діяльність готелів і ресторанів	17,13	53,7	80,45	209,49	506,92
Діяльність транспорту і зв'язку	421,4	843,75	636,1	750,45	879,3
Операції з нерухомим майном, оренда, інжиніринг і надання послуг підприємцям	444,85	341,15	197,65	157,15	218,25
Охорона здоров'я і надання соціальної допомоги	756,3	527,35	274,5	142,25	506,45
Надання комунальних і індивідуальних послуг; діяльність у сфері культури і спорту	99,3	88,95	124,85	215,6	272,4

Показники стану фінансування житлового будівництва (темпи росту інвестування житлового будівництва, кредитування житлового будівництва та реконструкції житла) та введення в експлуатацію житла свідчать, що обсяги кредитування населення до 2009 р. зростали в тому ж напрямку, що й обсяги

росту інвестицій в житлове будівництво та введення в експлуатацію житла (рис. 2).

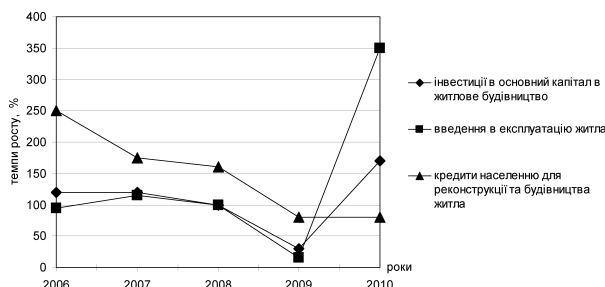

Рис. 2. Динаміка показників стану фінансування житлового будівництва [6, 9]

Але, як бачимо з таблиці 2, сумарна вартість будівництва необхідного житла (розраховано на основі даних про обсяги житлового фонду, нормативу площі на 1 особу, зношеності житлового фонду та вартості будівництва за 1 м² у регіоні в динаміці) незіставна з обсягами інвестицій в основний капітал у житлове будівництво і кредитами населенню на придбання, будівництво та реконструкцію нерухомості.

Таблиця 2. Забезпеченість житлового будівництва фінансовими ресурсами [6, 9]

	Роки					
	2005	2006	2007	2008	2009	2010
Введення в експлуатацію житла, тис. м ²	252,8	228,2	259,1	249,2	35,1	120,5
Незадоволена потреба у житлі, тис. м ²	11095	11020	12026	12143	12376	12655
Інвестиції в основний капітал в житлове будівництво, млн грн	181,7	264,9	402,1	460	151,6	295,7
Кредити населенню на придбання, будівництво та реконструкцію нерухомості, млн грн	283,2	696,3	1213,5	1952,6	1616,1	1396,4
Вартість будівництва необхідного житла, млн грн	21779	27528	32783	43812	48465	54668

Споживче кредитування населення та поточне кредитування реального сектора розвивалося за рахунок надання більш довгострокових кредитів: від 1 до 5 років. Частка кредитів, що спрямовуються у поточну діяльність, у загальному обсязі кредитів реальному сектору зросла до 80,61 % у 2010 р. (в Україні — 82,76 %). Частка кредитів на споживчі витрати населенню в загальній сумі кредитів населенню зросла до 61,72 % у 2010 р. (по Україні — 58,67 %) [6].

Аналіз насиченості поточної діяльності кредитами за видами економічної діяльності (відношення поточних кредитів до оборотних активів) вказує на те, що найбільш задоволені обсягами поточних кредитів сільське господарство, будівництво та торгівля, найнижчі показники — у галузях промисловості, діяльності готелів і ресторанів (табл. 3).

Таблиця 3. Насиченість поточними кредитами оборотних активів за видами економічної діяльності, % [6, 9]

	Роки				
	2005	2007	2008	2009	2010
Сільське господарство, охота, лісове господарство	18,59	24,03	30,58	24,53	16,01
Промисловість	4,88	7,39	6,92	5,27	3,99
Будівництво	3,68	15,64	26,31	17,14	12,37
Торгівля; ремонт автомобілів, побутових виробів і предметів особистого вжитку	9,82	17,11	15,34	12,97	13,01
Діяльність готелів і ресторанів	19,28	10,49	5,49	2,73	2,54
Діяльність транспорту і зв'язку	15,93	25,59	20,59	16,88	8,44
Операції з нерухомим майном, оренда, інжиніринг і надання послуг підприємцям	6,89	7,31	9,59	54,26	6,74
Надання комунальних та індивідуальних послуг; діяльність у сфері культури та спорту	31,43	34,28	12,49	12,12	9,37

Процентні ставки за депозитами для населення нижче рівня інфляції (що не сприяє зростанню обсягів депозитів), а процентні ставки за кредитами значно вищі від інфляції — майже у два з половиною рази, що звужує можливості їх придбання [6, 9].

Слабка взаємодія регіональної банківської системи та економіки регіону спричинена низьким рівнем капіталізації вітчизняних банків. Також банки не мають змоги залучати достатню за обсягами та термінами кількість ресурсів, суми довгострокових кредитів відповідають обсягам довгострокових залучених депозитів. Переважним чином (на 70 %) депозити банків формуються за рахунок вкладень фізичних осіб. Оскільки існує великий ризик неповернення депозитів, рівень довіри населення до банків залишається невисоким, хоча має тенденцію до зростання: з 35,5 % у 2005 до 57,3 % у 2010 р. [6, 9]. Слід завважити, що регіональна банківська система перетворює на інвестиційні кредити реальному сектору лише 5 % заощаджень населення. Інші збереження населення, що за своєю економічною природою є джерелами

інвестиційних ресурсів, зовсім не використовуються за своїм призначенням. Крім того, у 2010 р. 15 відсотків фінансових ресурсів, залучених в якості депозитів, було виведено з області.

Висновки. Узагальнюючи викладене дослідження, можна сформулювати основні висновки:

1. Середній рівень привабливості інвестиційного клімату Луганської області та високий рівень ризиків інвестиційної діяльності в регіоні зумовлюють низьку концентрацію банківських активів, що, у свою чергу, спричиняє слабкий вплив регіональної банківської системи на розвиток економіки Луганської області.

2. Регіональна банківська система Луганської області характеризується низьким рівнем самостійності.

3. Спостерігається потужний вплив на функціонування регіональної банківської системи банків з іноземним капіталом.

4. Поширення кредитування відбувається переважним чином за рахунок розвитку середньострокового споживчого кредитування населення і кредитування поточної діяльності підприємств реального сектора, переважним чином переробної промисловості й торгівлі.

5. Виявлено слабку насиченість банківськими кредитними ресурсами основних і оборотних засобів підприємств реального сектора.

6. Відзначено низький рівень трансформації регіональною банківською системою заощаджень населення Луганської області в інвестиційні ресурси.

Подальша робота полягає у визначенні ефективності регіональної банківської системи й розробці дій за її підвищенням.

Список використаної літератури

1. Бритченко І. Г. Региональные аспекты банковского рыноковедения : монография / И. Г. Бритченко. — Донецк : Донецкий гос. ун-т экономики и торговли, 2003. — 291 с.

2. Павлишин О. П. Механізми стимулюючого впливу кредиту на розвиток економіки регіону : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук : спец. 08.04.01 «Фінанси, грошовий обіг і кредит» / О. П. Павлишин. — Тернопіль : Терноп. акад. нар. госп-ва, 2005. — 20 с.

3. Могильницька М. П. Підвищення ефективності банківської системи регіону : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук : спец. 08.04.01 «Фінанси, грошовий обіг і кредит» / М. П. Могильницька. — Львів : Інститут регіональних досліджень НАН України, 2005. — 20 с.

4. Корецька Н. І. Удосконалення територіальної організації банківської системи регіонів України : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук : спец. 08.00.05 «Розвиток продуктивних сил і регіональ-

на економіка» / Н. І. Корещька. — Луцьк: Луц. нац. техн. ун-т, 2009. — 20 с.

5. Шевчишин А. Перспективы развития экономики и фондового рынка Украины в 2010 году [Электронный ресурс] / А. Шевчишин, В. Емец, В. Иванишин; Аналитический департамент Инвестиционной группы «ТАСК», 2010 г. — Режим доступа: <http://task.ua>.

6. Офіційний сайт Національного банку України [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://bank.gov.ua/>.

7. Розподіл активів та ресурсів банків у розрізі областей України станом на 1 серпня 2008 р. // Финансовые риски. — 2008. — № 2 (51). — С. 18–23.

8. Оцінка результатів діяльності Ради Міністрів Автономної Республіки Крим, обласних, Київської та Севастопольської міських державних адміністрацій за 2010 р. — К.: Міністерство економічного розвитку і торгівлі, 2011. — 58 с.

9. Статистичний щорічник Луганської області за 2010 р. / за ред. С. Г. Пілієва. — Луганськ: Державний комітет статистики України, Головне управління статистики у Луганській області, 2011. — 490 с.

10. Статистичний щорічник України за 2009 рік / за ред. О. Г. Осауленка. — Київ: Державний комітет статистики України, 2010. — 567 с.

Стаття надійшла до редакції 04.01.2012 р.

УДК 330.341.42 (477.62)

О. В. Василенко,

*аспірант,
Інститут економіко-правових
досліджень НАН України,
м. Донецьк*

ОЦІНКА ЧИННИКІВ ВПЛИВУ НА ЗМІНИ У СТРУКТУРІ ЕКОНОМІКИ ДОНЕЦЬКОЇ ОБЛАСТІ

Розглянуто основні чинники змін у господарському комплексі Донецької області. Визначено основні параметри виробничої функції регіону. Виявлено «вузькі місця» національної і регіональної політики при регулюванні структурних змін, у зв'язку з чим зроблено висновки щодо необхідності приведення структури економіки регіону до критеріїв оптимальності.

Ключові слова: регіон, структура економіки, види економічної діяльності, зайнятість, основні засоби, валова додана вартість.

Практика економічного розвитку Донецької області свідчить, що методи регулювання пропорцій у структурі економіки регіону, які використовуються на сучасному етапі, не в змозі забезпечити стабільне соціально-економічне положення області в умовах світової економічної кризи. На даний момент економіка регіону характеризується меншою гнучкістю ніж у минулі роки, що призводить до більш глибоких соціально-економічних наслідків негативних тенденцій. Крім того, інвестиційні можливості регіону не дозволяють здійснювати одночасні капіталовкладення у всі види економічної діяльності, що зумовлює необхідність визначення пріоритетних напрямів фінансування з подальшим наданням структурі економіки такої форми, яка б у найбільшій мірі дозво-

лила забезпечити зростання рівня і якості життя, повну зайнятість працездатного населення.

Виникає необхідність у визначенні найбільш важливих чинників, що впливають на зміни у структурі економіки області, з тим, щоб знайти відповідні рішення як про їх нейтралізацію (коли чинники негативні), так і про їх активацію (коли чинники позитивні).

Як відомо, структура економіки регіону може бути визначена через частки зайнятого населення, вартості основних засобів чи обсягів валової доданої вартості у відповідних видах економічної діяльності. Кожна із визначених таким чином структур буде відрізнятися між собою, у зв'язку з чим виникає необхідність встановлення сили зв'язку між названими

© О. В. Василенко, 2012